

en dagboeken, vernietigd. Gelukkig vond de tweede biograaf nog zoveel materiaal dat hij verder kon komen dan slechts een herschikking van gegevens die al bij Nieuwenhuis en andere tijdgenoten voorkwamen. Belangrijk bleken met name de 130 brieven die door Van der Hoeven aan C. Pruys van der Hoeven geschreven werden: tegenover zijn broer gaf Neêrlands gevierde orator zich geheel bloot. Als resultaat van Cossees onderzoek verscheen een prachtig uitgegeven studie waarin het eigene van de 'geijkte *grand homme* van het oogenblik' (A.L.G. Bosboom-Toussaint) omzichtig, een enkele keer ook omslachtig, benaderd wordt. De omslachtigheid wordt veroorzaakt door de opzet der studie - deels chronologisch, deels thematisch -, die niet alleen tot herhalingen leidt (97 en 186v., 46v. en 191), maar ook gegevens die bijeenhoren scheidt: zo komt Van der Hoevens relatie tot het Réveil, in het bijzonder tot Da Costa, aan de orde in het hoofdstuk 'Irenicus' (152-154) én in het hoofdstuk 'Letterkundige' (173v.). M.i. had de auteur het beschrijvende deel van de biografie beter geheel chronologisch kunnen houden, dan was het ook gemakkelijker geweest een eventuele ontwikkeling in Van der Hoevens 'nationale' ontboezemingen te traceren. Anders is het gesteld met Cossees omzichtige benadering: deze past geheel bij zijn onderwerp. De mens en vooral de theoloog Van der Hoeven is moeilijk te beschrijven; de hoogleraar die uitblonk door zijn oratorie, wiens streven het was om de in zijn tijd zeer geminimaliseerde Remonstrantse Broederschap nieuw aanzien te geven, kende in theologicis in feite geen ander systeem dan dat hij zich 'bij het centrum' hield (183). Maar toen hij dat in 1832 aan Pruys van der Hoeven schreef was 'het centrum' al druk bezet. Vooraanstaande hervormde theologen als J. Heringa Ezn - door Van der Hoeven op dat moment als te orthodox beschouwd - en H.H. Donker Curtius zochten op hún wijze de middenweg te bewandelen. Het belangwekkende van de aanpak van Cossee is dat hij niet met Sepp dit verschijnsel als 'onbepaaldheid en halfheid' afdoet, maar het in de cultuur van die tijd tracht te plaatsen: Biedermeier. Het onderzoek wordt daardoor op een nog weinig begane weg geleid. Zo wijst Cossee bijvoorbeeld op het woord 'gematigdheid', dat volgens hem een wezenstrek van het Nederlandse Biedermeier zou kunnen weergeven (223). Zelf kwam ik het woord tegen bij Heringa, Donker Curtius en H.J. Royaards in hun reacties op de strijd die in 1834 ontbrandde nadat H. de Cock en P. Hofstede de Groot zich hadden uitgelaten over de binding aan de belijdenis. Bij De Groot en zijn vrienden kan men zich het woord in die tijd minder goed voorstellen, minder nog bij het opkomend Réveil en geheel niet bij de afgescheidenen. Verder onderzoek is gewenst: zou dit woord een onderscheid tussen de gevestigde en de opkomende richtingen kunnen aangeven? Volgens Cossee, die Van der Hoeven nogal eens